

Barbara Klasińska

Zagadnienia kultury ludowej w edukacji uczniów klas początkowych

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (12-13), 178-181

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Klasińska

Zagadnienia kultury ludowej w edukacji uczniów klas początkowych

Prezentowany tekst dotyczy zintegrowanego przez całościowość systemową kształtowania zainteresowań kulturą ludową uczniów w młodszym wieku szkolnym.

W pierwszej kolejności należałoby wyjaśnić kwestie rozumienia kultury ludowej. Otóż pojęcie kultury ludowej nie jest precyzyjnie określane, gdyż oznacza ogół dorobku materialnego i duchowego jednej grupy społecznej – chłopów, realizowanego na drodze przekazu międzypokoleniowego lub obejmuje kilka kategorii warstw społeczeństwa klasowego: ludność wiejską, miejski plebs, rzemieślników i inne grupy zawodowe wytwórców dóbr materialnych i ich styl życia. Synonimem kultury ludowej są terminy tradycja i folklor. Tradycja to dobra kulturowe przekazywane w czasie i przestrzeni, przejmowane i wartościowane. Świadoma lub nieświadoma reprodukcja przeszłości jest selektywna i adaptacyjna, nie jest potwarzaniem, generacja korzystająca z tradycji zawsze pozostaje pod wpływem teraźniejszości. Ze względu na sposób transmisji wydziela się tradycję ustną (oralną) oraz tradycję jako przekaz mechaniczny, pokaz, styczność pośrednią. Folklor *sensu stricto* to wiedza ludowa, zaś *sensu largo* — jest to ustna literatura ludowa, zwyczaje, wierzenia, obrzędy, dramaty i muzyka, taniec i prawo zwyczajowe, *sensu largissimo* to synonim całej tradycyjnej kultury ludowej.

Tematyka kultury ludowej nie była do tej pory priorytetowym przedmiotem uwagi w praktyce edukacyjnej z przyczyn politycznych. W literaturze bowiem nie znajdujemy bezpośrednich odpowiedzi na pytania, jak kreować zainteresowania tradycją ludową, na podstawie jakich treści, z wykorzystaniem jakich metod, form i środków. Odpowiedzi na wymienione kwestie są marginalnie ujęte w starszych podręcznikach pedagogiki, psychologii, metodyk nauczania i wychowania. Współcześnie natomiast folklor jest jednym z aspektów edukacji regionalnej, która akcentuje funkcję zakorzeniania w małej ojczyźnie oraz kształtowanie postaw patriotycznych dzieci.

Trzeba się także zastanowić nad konsekwencjami nowego spojrzenia na edukację spowodowanymi wprowadzeniem reformy oświaty. Nauczyciele nie byli

dotąd przygotowywani przez uczelnie do zintegrowanego nauczania, uczono ich oddzielnie metodyk poszczególnych przedmiotów. Przesłanki teoretyczne edukacji początkowej są niespójne, zdezaktualizowane, tak nieadekwatną do rzeczywistości współczesnej starzejącą się optyką autorską, jak i tekstami, które nie spełniają wymogów całościowego podręcznika o właściwej edukacji pierwszych lat nauczania. Wyjątek stanowi autorskie opracowanie Krystyny Duraj-Nowakowej: *Integracja edukacji wczesnoszkolnej: modernizacja teorii i praktyki*, opublikowane przez Oficynę Wydawniczą Impuls w Krakowie w 1998 roku. Lansowany przez Autorkę paradygmat systemowy może dać nowe rezultaty poznania, a te z kolei wpłyną na obraz uprawianej praktyki edukacyjnej, w tym również formowanie zainteresowań uczniów klas początkowych. Nowocześnie rozumiana integracja, tzw. całościowość systemowa, jest to koncepcja znana od stuleci, lecz wciąż jeszcze mało popularna w pedagogice i oświacie. Akcentuje ona, że całościowość oglądu świata polega nie na addytywnym widzeniu jego elementów składowych, lecz czymś zasadniczo ważnym jest istnienie czegoś więcej ponad sumę tych elementów oraz wzajemne związki między tymi elementami składowymi. Systemowa interpretacja nauki polega tyleż na prostym dodawaniu nowych prawd do starych, co i pozwala te prawdy zobaczyć ponadto jako efekt czegoś więcej. Daje to tzw. wielowiedzę. Wielowiedza daje wszechstronniejsze efekty poznania holistycznego. Zintegrowanie wiedzy poszatkowanej oznacza doprowadzenie jej do koherentnej całości.

Metodologię systemową cechuje systemowy dobór treści programowych, wielostronne i wzajemnie przenikające się, uzupełniające i warunkujące stosowanie zasad i form, metod i środków dydaktycznych. Nauczanie odbywa się nie tylko w klasie, lecz także poza nią, w autentycznym środowisku społecznym. Proces nauczania pojmowany całościowo charakteryzuje się jednością oddziaływań dydaktycznych i wychowawczych, wszechstronnością, elastycznością metodyczną i organizacyjną. Następuje szansa maksymalnego wiązania poznania świata z działaniem i wyzwaniem pozytywnych przeżyć dzieci. W tych warunkach dokonuje także się integracja oddziaływań wzajemnych dzieci z różnorodnych środowisk społecznych.

Treści i istota, rodzaje i struktury oraz funkcje kształtowania zainteresowań kulturą ludową uczniów klas początkowych, jakie przedstawię poniżej, są efektem multidyscyplinarnego podejścia do tytułowego zagadnienia, zainspirowanego omówioną właśnie koncepcją teorii systemów.

Na podstawie studiów nad literaturą przedmiotu wyprowadziłam następujące stwierdzenia: twory folklorystyczne są naturalne dla psychofizjologicznej istoty człowieka. Formowanie zaciekań tradycją ludową w edukacji wczesnoszkolnej jest uzasadnione ontogenetycznymi prawidłowościami rozwoju dzieci w młod-

szym wieku szkolnym, a także podstawowymi kręgami zagadnień programowych, jakimi są dom, rodzina, najbliższa miejscowość.

Uwzględniając powyższe przesłanki teoretyczne oraz scalając wiedzę z wielu dyscyplin naukowych o kulturze ludowej podnoszę jakość swoich codziennych działań dydaktyczno-wychowawczych z uczniami, obecnie w klasie trzeciej.

Zagadnienia folkloru pozwalają mi na maksymalne wiązanie poznania z działaniem i wyzwaniem pozytywnych przeżyć dzieci. Zajęcia prowadzę nie tylko w klasie, lecz często poza nią, w autentycznym środowisku społeczno-przyrodniczym. Organizuję mnóstwo wycieczek po najbliższej okolicy, w celu poznania jej przeszłości, zabytków, ważniejszych obiektów. Zapraszam na zajęcia starszych ludzi, którzy opowiadają dzieciom o dawnych czasach. Wykorzystuję również albumy, filmy wideo, kasety z nagraniami piosenek ludowych. Jako element integrujący i rozluźniający grupę, stosuję zabawy z dawnych lat. Dzieci odgrywają scenki dotyczące życia we wsi. Prowadzę zajęcia otwarte dla rodziców i dziadków z okazji różnych uroczystości. Na jednych z takich zajęć dzieci urządziły domowy teatrzyk kukielek z drewnianych łyżek. Co roku organizuję klasowe andrzejki, wigilię, jarmark bożonarodzeniowy, zabawę choinkową, topienie marzanny itp., zgodnie z kalendarzem świąt ludowych. Podczas zajęć ruchowych wprowadzam elementy tańców regionalnych. Uczniowie często prowadzą wywiady z różnymi osobami. Uczę dzieci śpiewania kołęd, pieśni adwentowych. Na zajęciach plastycznych tworzymy albumy tematyczne, składające się ze zdjęć, rysunków, oryginalnych dokumentów przeszłości, wykonujemy drzewa genealogiczne, sporządzamy mapy miejscowości. Organizuję konkurs ozdób świątecznych z okazji Wielkiej Nocy oraz Bożego Narodzenia.

Kultura ludowa przyczynia się w głównej mierze do wychowania patriotycznego. Spotkania z folklorem poszerzają zasób pojęć ogólnych, pobudzają procesy spostrzegania, mowy, myślenia. Bezpośrednie zetknięcie ze sztuką ludową zachęca dzieci do wypowiedzania się, stawiania pytań, rozwija procesy porównywania, analizy i syntezy, uogólniania. Kontakt z twórcami ludowymi i ich wytworami to żywa lekcja historii, której nie zakłóca jeszcze obowiązek pamiętania dat i nazwisk, ale która głęboko zapada w dziecięce serca. Treści z dziedziny kultury ludowej umożliwiają nabywanie jasnych wyobrażeń, sprzyjają gospodarskiemu, realistycznemu patrzeniu na życie, uczą dzieci szacunku dla pracy. Uczestniczenie w świecie sztuki rozwija i kształci życie uczuciowe, które w zracjonalizowanych formach zawodowego działania nie znajduje dla siebie ujścia, a jest podstawowo ważne dla wszechstronnej motywacji działań ludzkich. Rozwija i kształci wyobraźnię, która pozwala przekształcić ciasne ramy tego co jest, otwiera możliwość stwarzania nowych form życia uczniów. Rozwija i kształci zdolność rozumienia ludzi dalekich i bliskich, możność kształtowania atmosfery wspólnoty współżycia. Przez kontakt

literacki z tradycją przekazujemy dzieciom pierwsze w ich życiu wartości. Stary i dawny świat pobudza wyobraźnię dziecka swoją innością i niezwykłością.

Całość to nie tylko suma elementów, to coś ponad to. Dlatego reasumując poczynione rozważania o całościowym kształtowaniu zainteresowań folklorem uczniów klas początkowych, pragnę zauważyć i podkreślić, iż kultura ludowa mogłaby stać się myślą przewodnią nauczania zintegrowanego, wokół której mógłby przebiegać proces kształcenia wczesnoszkolnego.

Bibliografia

- Angiel J., Repsch E., *Edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie: program autorski*, Warszawa 1999.
- Bednarek S. (red.), *Edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie*, Wrocław 1999.
- Burszta J., *Kultura ludowa — kultura narodowa: szkice i rozprawy*, Warszawa 1974.
- Cieślakowski J., *Literatura i podkultura dziecięca*, Wrocław 1975.
- Duraj-Nowakowa K., *Integrowanie edukacji wczesnoszkolnej: modernizacja teorii i praktyki*, Kraków 1998.
- Duraj-Nowakowa K., *Tematy systemowe w przedszkolu, geneza, założenia, planowanie i przykłady*, Kraków 1995.
- Frankiewicz W., Kossak-Główniczewski K. (red.), *Pedagogia Celestyna Freineta a edukacja regionalna*, Gdańsk 1997.
- Kłósowska A., *Socjologia kultury*, Warszawa 1983.
- Kulpa J., *Wykorzystanie treści środowiskowych w procesie nauczania*, Wrocław 1981.
- Michalewska T.M. (red.), *Edukacja regionalna: z historii, teorii i praktyki*, Kraków 1999.
- Staszczak Z. (red.), *Słownik etnologiczny: terminy ogólne*, Warszawa 1987.